

A helyszín

Szülővárosom és jelenlegi lakhelyem is Sopron, melyet Magyarország egyik legszebb városának tartok, ezért is szerettem volna diplomamunkámat ide tervezni. A feladatkeresés során, a többi, megszokott soproni diplomafeladat mellett viszonylag hamar ráakadtam a várfalra, mint témalehetőségre. A Várkerület felújítása kapcsán manapság a várfalsétány kérdése is sokszor szóba kerül. Úgy gondoltam, fontos, hogy megértssem, hogyan alakult ki e térség, miért ebben a formában épült meg, és milyen befolyással volt a város fejlődésére. Ennek a kapcsolatnak a bemutatására kívántam helyet találni a várfal mentén. Kezdetben a sétányra felfűzve több kisebb, új épületet képzeltem el, ám idővel mindinkább a városháza mögötti területre összpontosítottam figyelmemet. Úgy gondoltam, hogy első sorban e területen szükséges az építészeti-városépítészeti beavatkozás. A terület történetével való megismerkedés igazolta érzéseimet.

1. ábra. Sopron, Városháza mögötti romkert. A 19. századi és a mai állapot helyszínrajza

Sopronban, a korábbi évszázadok során kialakult városszövetet 1892-ben a régi városháza lerombolásával megbontották. Az új városháza nem illeszkedett a történeti városszövetbe. Az új épületegyüttes mögött szűk utca jött létre, ennek térfalát a városháza épülete és az 1960-as években lebontott, egykori Városi Mozi adta, melynek helyén ma a romkert található (1. ábra).

A második világháború pusztításai nyomán felmerült egy teljesen körüljárható sétány létrehozása a várfal mentén, ugyanis a bombázások sok épületet leromboltak, amelyek nem kerültek visszaépítésre, így láthatóvá vált a fal. Végül a tervek nem valósultak meg, és mára az akkori terveket a tulajdonviszonyok átalakulása miatt nem is tudnák megvalósítani. Így az elképzelésekhez képest rövidebb szakaszon, de így is jelentős hosszal valósult meg a sétány.

Mindezekkel olyan jellegű beavatkozás történt a belváros szövetében, mely véleményem szerint a mai napig megoldatlan helyzetet teremtett. Ezt a területet eredetileg a Várkerületet szegélyező épületek hátsó szárnyai foglalták el, ezeket a várfal bemutatása céljából az 1960-as években lebontották.¹ Így lehetőség nyílt arra, hogy a város egymásra épült rétegeit bemutassák, ám a használat során városépítészeti problémák sora adódott. Sajnos az eredetileg tervezett, egész kerületen végigjárható „romkert” elképzelése nem valósulhatott meg, a tervezett vársétány nagyobb része a mai napig zárva maradt. Ma erre a területsávra a városháza hátsó homlokzata és a Várkerület lecsonkított házainak tervezetlen hátsó homlokzatai néznek. Egyetlen kedvező motívum található itt: egy szakszerűen helyreállított középkori ház homlokzata. Diplomatervemben megkíséreltem enyhíteni az így létrejött hiányt, és épülettel visszaidézni az egykori térfalakat mind a Városház utca – egykori Háromház tér –, mind pedig a felső várfalszoros irányában, ugyanakkor jobban kihasználni a feltárások során bemutatott romokat. Így épületem telepítésénél és tömegének megformálásánál a meglévő történelmi vonalakkhoz igazodtam.

Sopron szerencsésnek mondható, hiszen a római eredetű várfal szinte mindenütt fennmaradt és ennek vonala ma is felfedezhető a városszövetben. Diplomamunkám készítésének idején a bejárható szakasz a nagy rondella környéke, valamint a körülbelül nyolcvan méter széles sétány volt a Tűztorony tövében. A sétány bővítése ezen változtatott. Egy melléképületen, ajtó nyitásával lehetőségessé vált, a két korábban bejárható rész összekötése, valamint azok meghosszabbítása az evangélikus templomig, valamint a Hátsókapu utcáig. Ennek kiegészítéseként, a Tűztorony mellett létrejött az új fogadóközpont, ugyanakkor a Romkertben és a mellette lévő várfaldarabon nem történt jelentős változás, így az értékes területek máig kihasználatlan zárványként jelennek meg a Belvárosban.

A várfal ma zöld gyűrű formájában körülöleli a Belvárost. A falat szegélyező zöldterület két, eltérő karakterű sávra osztható. A sétány külső sávja a város szintjén helyezkedik el, a felső rész a római fal és a belső várfal közötti feltöltött szakasz, ide a várfalat szegélyező épületeken keresztül lehet feljutni. Ez az értékes terület jelenleg a nagyközönség számára nagyjából megközelíthetetlen.

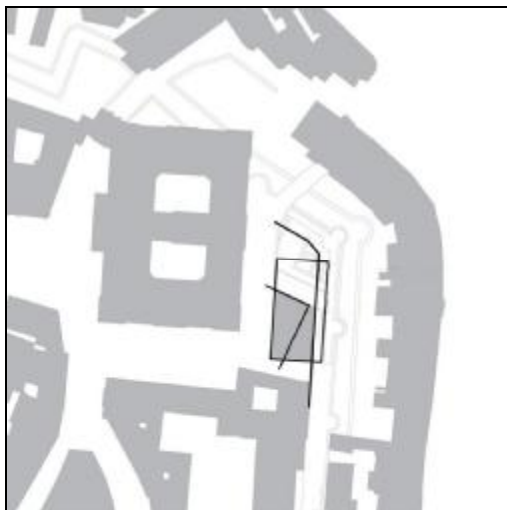
A tervezés helyszínénél ezt a városháza mögött elhelyezkedő területrészt választottam. A területet nyugatról a városháza, keletről a Várkerület házai, délről pedig egy jelenleg felújítás alatt álló középkori ház határolja. Az építési hely három irányból közelíthető meg, a Belváros felől gyalogosan a Városháza utcán keresztül, a Várkerület

¹ Holl Imre: Sopron városfalai. SSz. 22 (1968), 13. Ha sikerül a tervező Nagypál Judit modern megfogalmazású terveit megvalósítani, és ezt követheti Sedlmayr János elképzelése: a védőépület és a Fabricius ház kiállításának és várfalkertjének összekötése, akkor Sopron a helybeliek és idegenek számára egyaránt új műemléki értékekkel és városrendezési látványossággal gazdagodhat, a további történelmi adatok mellett.

felől hídon, valamint egy kis ösvényen, ami a felső várfalszoroson keresztül vezet. A Romkertet a kváderkövekből épült római fal és az erre ráépült középkori várfal szegélyezi. A városháza oldaláról tekintve jól kivehető a római kori épületmaradványok – ötvösműhely – és a Forum Insula látványa, valamint a római kori utca egy szakasza, melyet a későrómai városfal építésekor keresztülvágtak.

A tervezett épület elhelyezésének szempontjai

A térfalakat vizsgálva hamar szembetűnik, hogy a városháza mögött az elmúlt időben jelentős városépítészeti beavatkozás történt. A Belvárosban az utcákat és tereket a házak homlokzatainak zárt térfalai határolják. Egyedül itt, a városháza mögött szakad fel ez a rendszer. Ez főleg a Belváros felől tekintve kritikus, hiszen ha valaki ebből az irányból néz be az egykori Háromház térre, akkor egy onnan viszonylag alacsonynak tűnő fal fölött, a Várkerület házainak hátsó felét látja: az összkép így zavaros, a látvány kedvezőtlen. Homlokzati kialakításuknál építésük korában a hasznosságot vették figyelembe és a külső megjelenésre kevésbé ügyeltek. Mindez érthető, hiszen ezeket eredetileg udvari homlokzatként épültek, ilyen formában a közterületekről nem voltak láthatóak. A helyzetet hasonlóan ítéltém, mint a Várkerületen, a Bástya tér esetében, hiszen ott is épületek bontásával alakult ki a mai állapot, melynek következtében a térfal megszakadt. A helyzet ott mégis szerencsésebben alakult, mivel a várfal magasabb, valamint a felső várfalszoros házainak hátsó homlokzatai igényesebbek.

2. ábra. A tervezett épületet meghatározó vonalak

A teresedések, azaz az eredetileg védelmi szerepet betöltő Várkerület valamint a belváros tereinek rendszerét vizsgálva szintén szembetűnik az a furcsa helyzet, amit a városháza építése és a bombázások rombolásai okoztak. Ennek következtében két új, egymáshoz kapcsolódó teresedés jött létre. Az egyik az Előkapu környékén, ahol az

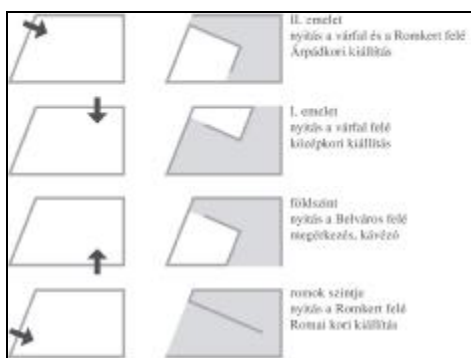
utca déli házsora hiányzik (ezt ma egy fa oszlopsorral érzékeltetik), másik pedig a városháza mögött, a romkertnél. A tervezési terület csak látszólag közterület, a gyalogosforgalom elől jelenleg el van zárva.

Épületem telepítésénél a különböző korokban keletkezett házakat vettem alapul. A Romkert felé a beépítés vonalát a Forum Insula saroképülete adta, mely közvetlenül a római út mellett fekszik. A várfal felé a határt az egykori felső várfalszoros határozta meg, mely átlagosan hat méter széles volt. Ez a gyakorlatban annyit jelent, hogy épületem keleti homlokzata ugyanabban a síkban helyezkedik el, mint a szomszédos épületé, ezzel jelezve az egykori várfal vonalát, melyhez az épület hozzásimult. A szoros fokozatos „felszakadásához” az is hozzásegített, hogy épületem a szorosról a romkert felé nézve, szűk köz után követi ezt az épületet (2. ábra). Ezt a közt, valamint a városháza felé eső oldal helyét is az egykor itt állt Városi Mozi épülete határozta meg, mely régebben, a Városház utcára illeszkedve a Belváros felől lezárta a teret. Ezek a vonalak szerencsés módon kedvező léptékű épület körvonalait határozták meg, melyek alkalmazkodnak a Sopronra jellemző, középkori léptékhez, és a meglévő állapothoz, hiszen az egyes tematikus kiállítások a történeti városmagban több kisebb, különálló épületben helyezkednek el.

Véleményem szerint az általam választott terület megfelelő múzeum telepítésére, hiszen közvetlenül a Belvárosban, forgalmas utca mentén helyezkedik el, a turisták által gyakran látogatott Fő tértől és Tűztoronytól mindössze száz méterre, és jó ellenpontját képezné a nemrég átadott fogadóközpontnak.

Tér- és tömegformálás

Épületemet a városképben határozott tömegként képzeltem el, mely csak kevés helyen tárul fel a külvilág felé, egy szinten csupán egyetlen megnyitással, ahol a külső fal befordul az épületbe. Így kívántam átmenetet teremteni a belső és külső terek között, hiszen a kiállítás szorosan kapcsolódik az épület környezetéhez (3. ábra).

3. ábra. A tervezett épület megnyitásai

Ez elsősorban a romkert szintjén szembetűnő, hiszen ott a bel- és kültér határa sem a külső tartófalnál kapott helyet. Minden szinten eltérő helyen, a rendeltetések által megkövetelt irányba terveztem a megnyitásokat. A legalsó szinten a romkert felé nyílik meg az épület, olyan formában, hogy az épület alatt elhelyezkedő romok még kültéren helyezkednek el. A földszinten a Belváros irányában kapott helyet a bejárat, az első emeleti kiállítóterben a várfal felé, a második emeleten pedig ismét a romkert felé. A kiállítóterek ablakai észak, valamint kelet felé néznek, így kívántam csökkenteni a közvetlen napsütést. Bevilágításra ezeken kívül még két felülvilágító szolgál az épületben (4a. ábra).

A belső tereket a beforduló falak szervezik. A kiszolgáló rendeltetéseket az épület északi végén, a köz felé helyeztem el, amerre amúgy sem tudnék ablakot nyitni. A többi tér egyetlen térsort alkot, ahol alacsonyabb és magasabb terek váltakoznak. A földszinten, egy alacsonyabb térbe érkezünk meg, ahonnan az emeletre egy kétszer olyan magas téren keresztül jutunk. Kétszintes légtere a romoknak, a fogadórésznek, és az első emeleten a kiállítóter egyik felének van. Ezek a terek egyrészt kiemelik a fontos elemeket, mint például a romok látványát, másrészt át- és felvezetnek a következő szintekre (4b. ábra).

Épületemben négy anyag jelenik meg, egyrészt az épület tartószerkezetét adó beton, ennek látványa uralja a belső tereket. Emellett bizonyos helyeken mészkő falazatot alkalmaztam, mely az épület külső oldaláról fordul be. A fal szintenként eltérő kőméretekkel épül, az alagsorban és a földszinten nagyméretű, míg felfelé haladva egyre kisebb méretű elemekből áll, ezzel jelezve, hogy az egyes szinteken különböző korokat mutatnak be. A kövek felülete vágott, de a várfal szellemiségének megfelelően – ahol nem volt elsődleges szempont a teljes precizitás – kissé rusztikus (5a-b. ábra).

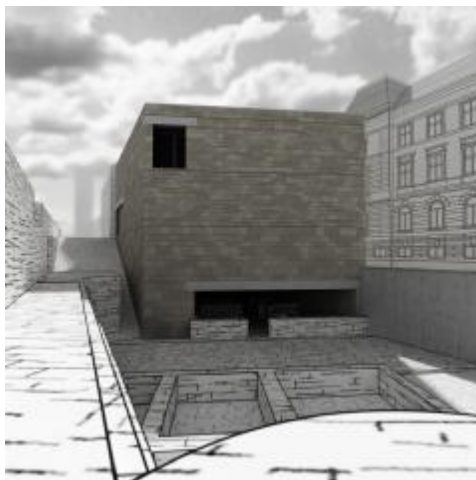
Rendeltetés

Épületem múzeumépület, melyben a város és a várfal fejlődése, ezek egymásra hatása mutatható be. A megérkezés a földszinten a Belváros felől történik, itt egy kis kávézó, fogadó térbe lép be az ember, amin keresztül a déli oldalon elhelyezett vizesblokkok, valamint a fogadó- és büfé pult is megközelíthetők. E mellett helyeztem el a lépcsőt, innen jut el a látogató a kiállítóterbe. A középkort bemutató kiállítás az emeleten kezdődik, ugyanitt várfal fejlődéséről filmeket is vetítenek. Egy újabb lépcsőn felsétálva jutunk el az Árpád-kori kiállításához, ahonnan lepillantunk a kiállítás következő állomására, a római romokra. Ezen szinte kapott helyet az épület friss levegő ellátását és hűtését biztosító gépészet. Innen aztán lefelé haladunk tovább és a földszinten, a recepció pult mellett elhaladva jutunk el lépcsőhöz, itt a magasból láthatjuk a ház belsejében lévő falmaradványokat. A lépcsőn lefelé haladva a múzeum utolsó, zárt kiállítóterében találjuk magunk, ahol megkezdődik a római kort bemutató kiállítás. Ebből a térből nyílik a raktár, valamint a dolgozók teakonyhája és irodája. Az ajtón kilépve fedett-nyitott térben találjuk magunkat, ahol a Forum Insula maradványai láthatók, és megtekinthetjük a kültéri maradványokat. Itt két lehetőségünk van: vagy visszamegyünk és a főbejáraton távozzunk, vagy a várfalon a romkert feltárásakor

kialakított falnyíláson elhagyjuk a kiállítás területét, és folytatjuk sétánkat a várfals-
tányon.²

4a. ábra. Látványterv a Fő tér felől

4b. ábra. Látványterv a Romkert felől

5a. ábra. Földszinti látványterv

5b. ábra. Második emeleti látványterv

² Erdei Attila „Sopron, Városháza utca, Várfalmúzeum” terve a Győr-Moson-Sopron Megyei Építész Kamara diplomadíj pályázatán a megyei építészakamara „Diploma díjának” dicséretét érdemelte ki. Vö.: Tóth Gyula: Építészeket díjaztak. Kisalföld 2013. február 9, 63. évf. 34. sz. 3. o. (A Szerk.)